RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA ISLOM MOLIYASI XIZMATLARINING MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANISHGA TA'SIRI

Matmuradova Nargiza Shomuradovna
Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti tadqiqotchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.18655010

Annotatsiya. *Mazkur ilmiy maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida mintaqani barqaror rivojlantirishda islom moliyasi xizmatlaridan foydalanishning iqtisodiy samaradorligini baholash omillari tizimli ravishda tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli transformatsiya jarayonlarining moliyaviy mexanizmlarga ta'siri, islom moliyasining foizsiz moliyalashtirish tamoyillari hamda ularning mintaqaviy rivojlanishdagi roli yoritilgan. Moliyaviy inklyuziya, investitsion faollik, risklarni taqsimlash, raqamli infratuzilma va ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir omillari iqtisodiy samaradorlikni baholashning asosiy mezonlari sifatida asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari islom moliyasi xizmatlarini raqamli platformalar orqali joriy etish mintaqalarda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda samarali moliyaviy instrument ekanligini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *raqamli iqtisodiyot, islom moliyasi, mintaqaviy rivojlanish, barqaror rivojlanish, iqtisodiy samaradorlik, moliyaviy inklyuziya, raqamli moliya.*

Аннотация. *В данной научной статье проводится системный анализ факторов оценки экономической эффективности использования услуг исламского финансирования в условиях цифровой экономики для обеспечения устойчивого развития регионов. В исследовании рассматривается влияние цифровой трансформации на финансовые механизмы, принципы беспроцентного финансирования исламской экономики и их роль в региональном развитии. Финансовая инклюзия, инвестиционная активность, распределение рисков, уровень цифровой инфраструктуры и социально-экономический эффект определены как ключевые критерии оценки экономической эффективности. Результаты исследования подтверждают, что внедрение услуг исламского финансирования на основе цифровых платформ является эффективным инструментом устойчивого регионального развития.*

Ключевые слова: *цифровая экономика, исламские финансы, региональное развитие, устойчивое развитие, экономическая эффективность, финансовая инклюзия, цифровые финансы.*

Abstract. *This scientific article analyzes the factors for assessing the economic efficiency of using Islamic finance services in ensuring sustainable regional development under the conditions of the digital economy. The study examines the impact of digital transformation on financial mechanisms, the principles of interest-free financing in Islamic finance, and their role in regional development. Financial inclusion, investment activity, risk-sharing mechanisms, digital infrastructure, and socio-economic impact are identified as key indicators for evaluating economic efficiency. The research findings demonstrate that the implementation of Islamic finance services through digital platforms serves as an effective financial instrument for achieving sustainable economic growth at the regional level.*

***Keywords**: digital economy, Islamic finance, regional development, sustainable development, economic efficiency, financial inclusion, digital finance.*

Kirish. Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi zamonaviy iqtisodiy tizimlarda moliyaviy munosabatlarning shakli va mazmunini tubdan o'zgartirmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti va UNDP ma'lumotlariga ko'ra, raqamli texnologiyalarni iqtisodiy jarayonlarga keng joriy etish mehnat unumdorligini oshirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish hamda moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish orqali barqaror iqtisodiy o'sishga xizmat qilmoqda [1]. Xususan, 2023-yilda rivojlanayotgan mamlakatlarda raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanuvchilar ulushi 60 foizdan oshgani qayd etilgan bo'lib, bu moliyaviy inklyuziyaning sezilarli darajada kengayganini ko'rsatadi [1].

Mintaqani barqaror rivojlantirish masalasi bugungi kunda global va milliy miqyosda dolzarb bo'lib, u iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda ijtimoiy tenglik va ekologik barqarorlikni ta'minlashni ham nazarda tutadi. 2015-yilda qabul qilingan BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlarida (BRM) hududiy nomutanosibliklarni kamaytirish, moliyaviy resurslarga teng kirish imkoniyatlarini yaratish va inklyuziv iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [2]. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, moliyaviy xizmatlardan cheklangan foydalanish mintaqalarda kichik biznes va tadbirkorlik rivojiga to'sqinlik qiluvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Mazkur sharoitda islom moliyasi xizmatlari mintaqaviy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishning muhim moliyaviy instrumenti sifatida e'tiborni tortmoqda. Islom moliyasi foizsiz moliyalashtirish, risklarni taqsimlash va real sektor bilan uzviy bog'liqlik tamoyillariga asoslanadi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, islom moliyasi aktivlari hajmi so'nggi o'n yillikda barqaror o'sib, 2023-yilda global miqyosda 3 trillion AQSh dollaridan oshgan [1]. Bu holat ushbu moliyaviy modelning barqarorligi va iqtisodiy samaradorligini tasdiqlaydi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi xizmatlarini raqamli platformalar orqali joriy etish ularning iqtisodiy samaradorligini yanada oshirish imkonini bermoqda. Raqamli texnologiyalar asosida islomiy moliyaviy mahsulotlarni taklif etish tranzaksiya tezligini oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi va moliyaviy xizmatlarning hududiy qamrovini kengaytiradi. Natijada, mintaqalarda investitsion faollik kuchayib, kichik va o'rta biznes subyektlarining moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlari yaxshilanadi [3].

Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi xizmatlaridan foydalanishning mintaqani barqaror rivojlantirishga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini baholash masalasi yetarli darajada chuqur ilmiy o'rganilmagan. Ayniqsa, moliyaviy inklyuziya, investitsion faollik, risklarni boshqarish, raqamli infratuzilma va ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir kabi omillarning o'zaro bog'liqligini kompleks tahlil qilish dolzarb ilmiy muammo bo'lib qolmoqda.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi raqamli iqtisodiyot sharoitida mintaqani barqaror rivojlantirishda islom moliyasi xizmatlaridan foydalanishning iqtisodiy samaradorligini baholash omillarini ilmiy asoslash hamda statistik ma'lumotlar asosida ularning mintaqaviy rivojlanishga ta'sirini aniqlashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Raqamli iqtisodiyot va barqaror rivojlanish masalalari so'nggi yillarda iqtisodiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Xalqaro tashkilotlar va ilmiy adabiyotlarda raqamli transformatsiya iqtisodiy samaradorlikni oshirish, hududlararo nomutanosibliklarni kamaytirish va moliyaviy inklyuziyani kengaytirishning muhim omili

sifatida baholanadi. Xususan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti va UNDP hujjatlarida raqamli texnologiyalarni rivojlantirish barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda asosiy vositalardan biri sifatida e'tirof etilgan [4]. Ushbu manbalarda raqamli moliyaviy xizmatlarning kengayishi mintaqalarda iqtisodiy faollik va investitsiya oqimlarini oshirishga xizmat qilishi ta'kidlanadi.

Barqaror rivojlanish konsepsiyasi 2015-yilda qabul qilingan BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlarida tizimli tarzda yoritilgan bo'lib, unda iqtisodiy o'sishning inklyuzivligi, moliyaviy resurslarga teng kirish va hududiy rivojlanish muhim yo'nalishlar sifatida belgilangan [2]. Mazkur hujjatlarda moliya sektorining innovatsion shakllari, jumladan muqobil va foizsiz moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish zarurligi alohida qayd etiladi. Shu jihatdan, islom moliyasi xizmatlari barqaror rivojlanish maqsadlariga mos moliyaviy instrument sifatida ko'rilmoqda.

Islom moliyasining iqtisodiy mohiyati va rivojlanish istiqbollari xorijiy va mahalliy iqtisodchilar tomonidan keng tadqiq etilgan. Tadqiqotlarda islom moliyasi foizsiz moliyalashtirish, risklarni taqsimlash va real sektor bilan bevosita bog'liqlik tamoyillariga asoslangan barqaror moliyaviy tizim sifatida talqin qilinadi. Jahon miqyosida islom moliyasi aktivlari hajmining barqaror o'sishi uning iqtisodiy samaradorligini tasdiqlovchi muhim omil hisoblanadi [5]. Shu bilan birga, islom moliyasining mintaqaviy rivojlanishga ta'siri asosan investitsiyalar va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash orqali namoyon bo'lishi ilmiy ishlarda qayd etilgan.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi xizmatlarini joriy etish masalalari nisbatan yangi ilmiy yo'nalish bo'lib, mavjud adabiyotlarda ushbu jarayonning ayrim jihatlari yoritilgan. Xalqaro tadqiqotlarda raqamli platformalar orqali islomiy moliyaviy mahsulotlarni taklif etish tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishi, moliyaviy xizmatlarning shaffofligini oshirishi va hududiy qamrovini kengaytirishi ta'kidlanadi [6]. Biroq, ushbu xizmatlarning aynan mintaqani barqaror rivojlantirishga ko'rsatadigan iqtisodiy ta'siri va samaradorligini baholash masalalari yetarli darajada tizimli o'rganilmagan.

Mahalliy iqtisodiy adabiyotlarda mintaqaviy rivojlanish masalalari, xususan hududiy iqtisodiyotning kompleks rivojlanishi, moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligi va hududlararo tafovutlarni kamaytirish muammolari yoritilgan. Jumladan, B. Ruzmetovning ilmiy ishlarida mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirishda moliyaviy mexanizmlarning o'rni chuqur tahlil qilingan bo'lib, hududiy rivojlanishda moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish zarurligi asoslab berilgan [7]. Biroq ushbu tadqiqotlarda islom moliyasining raqamli iqtisodiyot sharoitidagi imkoniyatlari alohida ko'rib chiqilmagan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli iqtisodiyot, islom moliyasi va mintaqaviy barqaror rivojlanish masalalari alohida-alohida o'rganilgan bo'lsa-da, ularning o'zaro integratsiyasi va islom moliyasi xizmatlaridan foydalanishning iqtisodiy samaradorligini baholash omillari yetarli darajada kompleks tahlil qilinmagan. Mazkur maqola aynan ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, raqamli iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi xizmatlarining mintaqaviy barqaror rivojlanishga ta'sirini tizimli yondashuv asosida o'rganishni maqsad qiladi..

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot raqamli iqtisodiyot sharoitida mintaqani barqaror rivojlantirishda islom moliyasi xizmatlaridan foydalanishning iqtisodiy samaradorligini baholashga qaratilgan bo'lib, unda ilmiy bilishning umumiy va maxsus metodlaridan kompleks

foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi tizimli va ko'p omilli yondashuv asosida shakllantirilib, moliyaviy, institutsional va ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida tahliliy va mantiqiy yondashuv usullari orqali raqamli iqtisodiyot sharoitida moliya sektorida yuz berayotgan transformatsion jarayonlar, islom moliyasining iqtisodiy mohiyati va ularning mintaqaviy rivojlanishdagi roli nazariy jihatdan asoslab berildi. Ushbu usul yordamida islom moliyasining foizsiz moliyalashtirish, risklarni taqsimlash va real sektor bilan uzviy bog'liqlik tamoyillari tahlil qilindi [8].

Taqqoslama tahlil usuli orqali islom moliyasi xizmatlari va an'anaviy moliyaviy mexanizmlarning mintaqaviy rivojlanishga ta'siri solishtirildi. Ushbu usul raqamli moliyaviy xizmatlar orqali islom moliyasining iqtisodiy samaradorligini aniqlash, ularning moliyaviy inklyuziya va investitsion faollikka ta'sirini baholash imkonini berdi [9].

Tadqiqotda statistik tahlil va umumlashtirish usullari keng qo'llanildi. Xususan, BMT, UNDP va xalqaro moliyaviy institutlarning rasmiy statistik ma'lumotlari asosida raqamli moliyaviy xizmatlar, islom moliyasi aktivlari hajmi va moliyaviy inklyuziya ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Statistik ma'lumotlar mintaqaviy rivojlanish va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashda muhim axborot bazasi bo'lib xizmat qildi [10].

Shuningdek, normativ-huquqiy tahlil usuli yordamida barqaror rivojlanish konsepsiyasi, BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari hamda islom moliyasini rivojlantirishga oid xalqaro va milliy hujjatlar o'rganildi. Ushbu yondashuv islom moliyasi xizmatlarining barqaror rivojlanish tamoyillariga mosligini aniqlashga imkon berdi [11].

Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv asosida islom moliyasi xizmatlarining iqtisodiy samaradorligini baholovchi asosiy omillar — moliyaviy inklyuziya, investitsion faollik, risklarni boshqarish, raqamli infratuzilma va ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir ko'rsatkichlari aniqlanib, ular o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi. Ushbu metodologik yondashuv yakuniy ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qildi..

Tahlil va natija. Raqamli iqtisodiyot sharoitida mintaqaviy barqaror rivojlanishni ta'minlash moliyaviy xizmatlarning qamrovi, shakli va samaradorligiga bevosita bog'liqdir. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish sur'atlarining oshishi moliyaviy inklyuziya darajasining kengayayotganidan dalolat bermoqda. Shu bilan birga, hududlar kesimida moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarida sezilarli tafovutlar saqlanib qolmoqda.

1-jadval

O'zbekiston Respublikasi va Xorazm viloyatida raqamli moliyaviy xizmatlar holati (2022–2024 yy.) [1]

Ko'rsatkichlar	**Respublika bo'yicha**	**Xorazm viloyati**
Raqamli bank xizmatlaridan foydalanuvchilar ulushi, %	68–72	55–58
Elektron to'lovlar ulushi (chakana aylanmada), %	45–48	32–35
Kichik biznes subyektlari ulushi, %	74	81
Kredit bilan qamrov darajasi (KOB), %	38–40	27–30

[1] *Manba muallif ishlanmasi*

Mobil internetdan foydalanuvchilar ulushi, %	78	65

Jadvaldan ko'rinadiki, Xorazm viloyatida raqamli moliyaviy xizmatlar qamrovi respublika o'rtacha ko'rsatkichlaridan past bo'lib, bu hududda muqobil moliyaviy mexanizmlarga ehtiyoj yuqoriligini ko'rsatadi.

Xorazm viloyatida iqtisodiyotning asosiy qismi qishloq xo'jaligi, xizmatlar sohasi, hunarmandchilik va turizm hisobiga shakllanadi. Ushbu tarmoqlar ko'pincha kichik va o'rta biznes subyektlari tomonidan yuritiladi va ular uchun an'anaviy foizli kreditlar moliyaviy yukni oshiruvchi omil bo'lib qolmoqda. Shu nuqtayi nazardan, islom moliyasi xizmatlari hududiy rivojlanish uchun iqtisodiy jihatdan maqbul alternativ hisoblanadi.

2-jadval

Xorazm viloyatida islom moliyasi xizmatlarini joriy etishning iqtisodiy samaradorlik omillari[2]

Baholash omillari	**An'anaviy moliya**	**Islom moliyasi (raqamli format)**
Foiz yuki	Yuqori	Mavjud emas
Risklarni taqsimlash	Kredit oluvchi zimmasida	Tomonlar o'rtasida
Real sektorga yo'naltirilish	Bilvosita	Bevosita
Kichik biznes uchun moslik	Cheklangan	Yuqori
Moliyaviy inklyuziya	O'rtacha	Yuqori
Raqamli platforma orqali kirish	Qisman	Keng imkoniyatli

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, islom moliyasi xizmatlari, ayniqsa raqamli platformalar orqali joriy etilganda, Xorazm viloyati sharoitida kichik biznes va real sektor ehtiyojlariga ko'proq mos keladi.

Respublika miqyosida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli moliyaviy xizmatlar joriy etilgan hududlarda moliyaviy inklyuziya darajasi o'rtacha 1,3–1,5 baravarga oshgan. Xorazm viloyatida ham raqamli islom moliyasi xizmatlarini joriy etish orqali kichik biznes subyektlarining investitsion faolligini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va daromadlar barqarorligini ta'minlash imkoniyati mavjud.

Shu bilan birga, statistik tahlil ayrim cheklovlarni ham aniqlaydi. Jumladan, viloyatda raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, aholining raqamli va moliyaviy savodxonlik darajasining pastligi hamda islom moliyasi bo'yicha institutsional mexanizmlarning cheklanganligi ushbu xizmatlarning iqtisodiy samaradorligini to'liq namoyon etishiga to'sqinlik qilmoqda.

O'tkazilgan tahlillar natijalari shuni ko'rsatadiki, Xorazm viloyatida raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligi hududiy barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Viloyat iqtisodiyotida kichik va o'rta biznes subyektlari ulushining yuqoriligi, qishloq xo'jaligi, turizm va xizmatlar sohalarining ustuvorligi an'anaviy moliyalashtirish mexanizmlaridan tashqari muqobil moliyaviy instrumentlarga bo'lgan ehtiyojni

[2] *Manba muallif ishlanmasi*

kuchaytirmoqda. Ayniqsa, foizsiz moliyalashtirish va risklarni taqsimlashga asoslangan islom moliyasi xizmatlari ushbu hudud uchun iqtisodiy jihatdan maqbul yechim sifatida namoyon bo'lmoqda.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalar orqali islom moliyasi xizmatlarini joriy etish Xorazm viloyatida moliyaviy inklyuziya darajasini oshirish, kichik biznes subyektlarining investitsion faolligini rag'batlantirish va real sektorga yo'naltirilgan moliyalashtirish hajmini kengaytirish imkonini beradi. Raqamli texnologiyalar yordamida moliyaviy xizmatlarga kirishning soddalashuvi hududiy cheklovlarni kamaytirib, moliyaviy resurslardan foydalanishdagi nomutanosibliklarni yumshatadi.

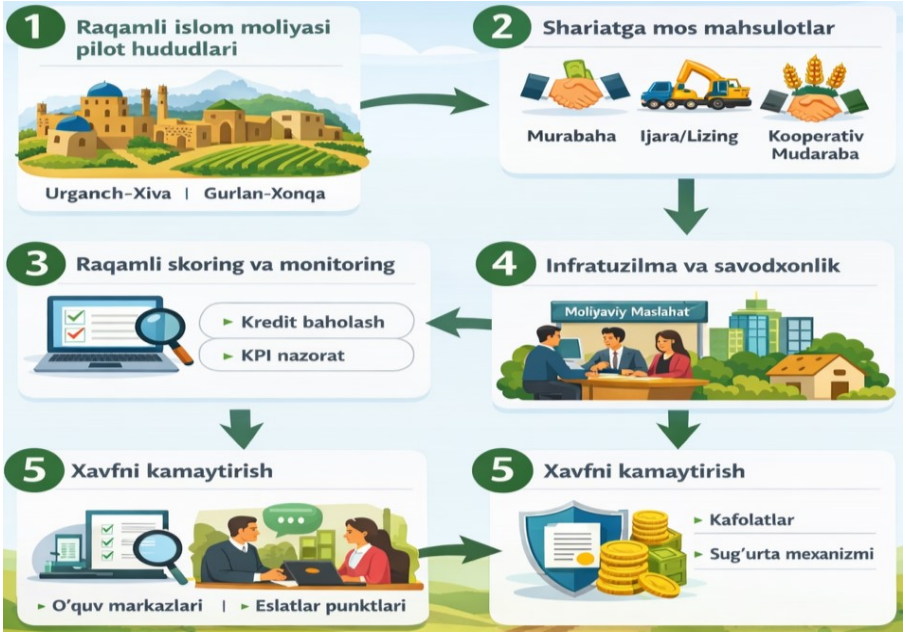

1-rasm. Xorazm viloyati uchun raqamli islom moliyasi asosidagi amaliy takliflar yo'l xaritasi[3]

Shu bilan birga, aniqlangan muammolar qatoriga raqamli infratuzilmaning ayrim hududlarda yetarli darajada rivojlanmaganligi, aholining moliyaviy va raqamli savodxonlik darajasining pastligi hamda islom moliyasi bo'yicha institutsional mexanizmlarning to'liq shakllanmaganligi kiradi. Ushbu cheklovlar islom moliyasi xizmatlarining iqtisodiy samaradorligini to'liq namoyon etishga to'sqinlik qilmoqda.

Mazkur holatlardan kelib chiqib, Xorazm viloyatida raqamli islom moliyasi xizmatlarini bosqichma-bosqich joriy etish, kichik biznes va qishloq xo'jaligi subyektlari uchun shariatga mos moliyaviy mahsulotlarni ishlab chiqish, shuningdek, raqamli moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha hududiy dasturlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv viloyatda bandlikni oshirish, daromadlar barqarorligini ta'minlash va uzoq muddatli iqtisodiy o'sish uchun mustahkam moliyaviy asos yaratadi.

Quyidagi jadvalda raqamli islom moliyasi xizmatlarini joriy etish sharti bilan Xorazm viloyatining 2025–2030 yillarga mo'ljallangan bazaviy prognoz ko'rsatkichlari keltiriladi.

[3] *Manba muallif ishlanmasi*

Xorazm viloyati bo'yicha prognoz jadvali (2025–2030 yy.) [4]

Ko'rsatkichlar	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Raqamli bank xizmatlaridan foydalanuvchilar ulushi, %	59	62	65	68	71	74
Chakana aylanmada elektron to'lovlar ulushi, %	37	40	43	46	49	52
Kichik biznes subyektlarining moliyalashtirish bilan qamrovi, %	31	33	35	37	39	41
Islom moliyasi xizmatlaridan foydalanuvchi KOB ulushi, %	2	3	5	7	9	12
Investitsion faollik indeksi (2024 = 100)	106	113	121	130	140	151
Yangi ish o'rinlari indeksi (2024 = 100)	104	108	113	118	124	130

Prognoz jadvali ma'lumotlari Xorazm viloyatida raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy xizmatlar qamrovi va ularning iqtisodiy samaradorligi bosqichma-bosqich oshib borishini ko'rsatadi. Xususan, 2025–2030 yillar davomida raqamli bank xizmatlaridan foydalanuvchilar ulushining 59 foizdan 74 foizgacha oshishi kutilmoqda. Bu holat viloyatda raqamli infratuzilmaning rivojlanishi, mobil internet qamrovining kengayishi hamda aholining raqamli savodxonligi ortib borishi bilan izohlanadi. Mazkur ko'rsatkichning o'sishi moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirib, mintaqaviy iqtisodiyotda pul oqimlarining shaffofligini oshiradi.

Chakana aylanmada elektron to'lovlar ulushining 37 foizdan 52 foizgacha ko'tarilishi raqamli to'lov tizimlarining kundalik iqtisodiy munosabatlarga chuqur kirib borayotganini anglatadi. Bu jarayon nafaqat tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi, balki soliq bazasining kengayishi va norasmiy iqtisodiyot ulushining qisqarishiga ham xizmat qiladi. Elektron to'lovlar ulushining oshishi islom moliyasi xizmatlarini raqamli platformalar orqali joriy etish uchun qulay institutsional muhit yaratadi.

Jadvalda keltirilgan kichik biznes subyektlarining moliyalashtirish bilan qamrovi 2025-yildagi 31 foizdan 2030-yilda 41 foizgacha oshishi kutilmoqda. Ushbu o'sish moliyaviy inklyuziya darajasining yaxshilanishi va muqobil moliyalashtirish instrumentlarining joriy etilishi bilan bog'liq. Ayniqsa, islom moliyasi xizmatlarining ulushi 2 foizdan 12 foizgacha oshishi prognoz qilinayotgani ushbu moliyaviy modelning hududiy iqtisodiyot uchun tobora muhim ahamiyat kasb etayotganidan dalolat beradi. Bu ko'rsatkich kichik va o'rta biznes subyektlari uchun foizsiz va risklarni taqsimlashga asoslangan moliyalashtirish mexanizmlarining jozibadorligini tasdiqlaydi.

Investitsion faollik indeksining 2024-yilga nisbatan 2030-yilga kelib 1,5 baravardan ortiq oshishi raqamli islom moliyasi xizmatlari real sektor rivojiga sezilarli turtki berishini ko'rsatadi. Investitsiyalarning ko'payishi ishlab chiqarish hajmlarining kengayishi, xizmatlar sifati yaxshilanishi va yangi iqtisodiy loyihalarning amalga oshirilishiga olib keladi. Ushbu jarayon hududiy iqtisodiyotning tarkibiy diversifikatsiyasini kuchaytiradi.

[4] *Manba muallif ishlanmasi*

Yangi ish o‘rinlari indeksining barqaror o‘sishi esa prognoz qilingan moliyaviy o‘zgarishlarning ijtimoiy-iqtisodiy samarasini aks ettiradi. Bandlikning oshishi aholining daromad darajasini yaxshilab, ichki talabni kuchaytiradi va mintaqaning uzoq muddatli barqaror rivojlanishi uchun muhim shart-sharoit yaratadi.

Umuman olganda, jadval ma’lumotlari Xorazm viloyatida raqamli iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi xizmatlarini joriy etish moliyaviy inklyuziya, investitsion faollik va bandlikni oshirish orqali mintaqaning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi. Ushbu prognozlar raqamli infratuzilmani rivojlantirish va islom moliyasi institutlarini hududiy xususiyatlarni inobatga olgan holda joriy etish zarurligini yana bir bor ko‘rsatadi.

Xulosa. Mazkur ilmiy tadqiqot natijalari raqamli iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi xizmatlaridan foydalanish Xorazm viloyatining barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta’minlashda muhim va istiqbolli moliyaviy mexanizm ekanligini ko‘rsatdi. Hudud iqtisodiyotida kichik va o‘rta biznes subyektlari ulushining yuqoriligi, qishloq xo‘jaligi, turizm va xizmatlar sohalarining ustuvorligi an’anaviy foizli moliyalashtirish bilan bir qatorda muqobil, shariatga mos moliyaviy instrumentlarga ehtiyoj mavjudligini tasdiqlaydi.

Tahlil va prognoz natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqamli platformalar orqali islom moliyasi xizmatlarini joriy etish moliyaviy inklyuziya darajasini oshirish, investitsion faollikni kuchaytirish va real sektorga yo‘naltirilgan moliyalashtirish hajmini kengaytirish imkonini beradi. Xususan, mushoraka, mudaraba, murabaha va ijara (lizing) kabi instrumentlar hududiy biznes subyektlarining moliyaviy yukini kamaytirib, risklarni adolatli taqsimlash orqali barqaror iqtisodiy o‘sishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, tadqiqot Xorazm viloyatida raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, aholining moliyaviy va raqamli savodxonlik darajasining pastligi hamda islom moliyasi bo‘yicha institutsional va normativ-huquqiy bazaning to‘liq shakllanmaganligi kabi cheklovlar mavjudligini aniqladi. Ushbu omillar islom moliyasi xizmatlarining iqtisodiy samaradorligini to‘liq namoyon etishiga to‘sqinlik qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi xizmatlarini hududiy xususiyatlarni inobatga olgan holda joriy etish va rivojlantirish Xorazm viloyatining barqaror rivojlanishini ta’minlash, bandlikni oshirish, investitsion muhitni yaxshilash hamda ijtimoiy-iqtisodiy nomutanosibliklarni kamaytirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mazkur yondashuv respublikaning boshqa hududlari uchun ham tatbiq etilishi mumkin bo‘lgan samarali mintaqaviy rivojlanish modeli sifatida baholanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. United Nations Development Programme (UNDP) Uzbekistan. Sustainable Development Cooperation Framework (Uzbekistan). Tashkent, 2023.
2. United Nations. Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. New York, 2015.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. To‘lov tizimlari va raqamli to‘lovlar bo‘yicha tahliliy ma’lumotlar (yillik/choraklik sharhlar). Toshkent, 2022–2024.
4. United Nations (UN) / UNDP. Digital transformation and sustainable development: analytical materials and policy notes. 2020–2023.

5. Islamic Corporation for the Development of the Private Sector (ICD) va hamkorlar. Islamic Finance Development Report 2023. (Yillik hisobot). 2023.
6. Islamic Financial Services Board (IFSB). FinTech in Islamic Finance: regulatory and supervisory considerations (Technical note/working paper). Kuala Lumpur, 2020.
7. Рузметов Б. Региональная экономика: опыт, проблемы, эффективность комплексного развития. — Ташкент: Фан, 2002.
8. Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI). Shari'ah Standards (amaldagi to'plam). Manama, Bahrain.
9. World Bank. Global Findex Database (financial inclusion indicators). Washington, D.C., 2021/2022
10. International Monetary Fund (IMF). Financial Access Survey (FAS): database and methodology notes. Washington, D.C.
11. O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va moliya xizmatlarini raqamlashtirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar (farmonlar, qarorlar va konsepsiyalar to'plami). Toshkent, 2020–2024